World Bank خوێندنەوەیەک بۆ نەخشە ڕێگای بانکی جیهانی... بەشی یەکەم ...ئاسۆکمال

بەشی یەکەم

"جەهەنەم خاڵیە چونکە هەموو شەیتانەکان لێرەن" ولیام شکسپیر

کاریگەری قەیرانی دارایی و دابەزینی نرخی نەوت لە ساڵی ٢٠١٤پارتی و یەکێتی فێرکرد کە کەڵەکەکردنی سەرمایە پێویستی بە نەخشە و سیاسەتی ئابوری یە و ناکرێت وەک ٢٥ ساڵی ڕابردوو بە ڕاوڕوتی گومرگی یان بە قاچاغ فرۆشی تەنکەری نەوت ئابوری کوردستان بەرێن بەڕێوە. هەربۆیە نێچیرڤان بارزانی لە شوباتی ٢٠١٦دا داوای لە بانکی جیهانی کردوە کە نەخشە ڕێگایەکی بۆ ڕیفۆرمی ئابوری کوردستان بۆ ئامادەبکا.*١ئەم نەخشەیە بریتیە لەو هەنگاوانەی کە بازاڕی کوردستان لە چوارچێوەی نەخشەی جیهانی بازاڕی سەرمایەدا ڕێک دەخا و دەیەوێ وەڵام بەو کێشانە بداتەوە کە لەبەردەم ئابوری سەرمایەداری لە کوردستاندایە. بەرنامەی حکومەتی هەرێم " تێڕوانین بۆ ئایندەی کوردستان لە ٢٠٢٠"*٢ یش لەسەر هەمان بنەماکانی ئەم نەخشە ڕێگایەی بانکی جیهانی دانراوە.

لەم وتارەدا لەسەر پێویستی ئەم بەرنامەیە بۆ حکومەتی هەرێم و بانکی جیهانی و کاریگەری لەسەر ئاستی ژیانی خەڵک و ئابوری کوردستان قسەدەکەین وئاماژە بە تەجروبەی ولاتانی تر دەکەین کە ئەم بەرنامانەیان بەسەردا سەپاندون.گرنگی ئەم باسە لەوەدایە کە دەسەلاتدارانی کوردستان دەیانەوێ بەپێی ئەم نەخشەوسیاسەتانە ئایندەی ئابوری کوردستان دیاری بکەن وتاکو سالی ٢٠٢٠کۆمەڵێک هەنگاوبنێن کە دۆخی ئابوری و سیاسی کوردستان دەگۆڕێ و چوارچێوەیەکی نوێ بۆ ململانێ سیاسیەکان وخەباتی جەماوەری دیاری دەکا.

ڕیفۆرمی ئابوری پێشنیارکراوی بانکی نێودەوڵەتی

پێشتر لەکانونی دوەمی ٢٠١٦دا لە وتارێکدا "خوێندنەوەیەک بۆ قەیرانی ئابوری" * ٣سەرچاوەکانی ئەم قەیرانە و ئایندەکەی و

هەنگاوەکانی حکومەتی هەرێم لە بەینی موچە و قەرز و کەرتی تایبەتمان کرد. لێرەدا لەسەر ئەم نەخشە ڕێگایەی بانکی جیهانی و بەرنامەی حکومەتی هەرێم " تەواوین بە ئایندەی کوردستان لە ٢٠٢٠"*٣دا بۆ چارەسەری ئەو قەیرانە قسە دەکەین.

خاڵە سەرەکیەکانی ڕیفۆرمی پێشنیارکراوی بانکی نێودەوڵەتی بریتیە لە:

١- کەمکردنەوەی مەسرەفی حکومەتی هەرێم لەڕێگای کەمکردنەوەی فەرمانبەران و کرێکارانی دامودەزگاکانی حکومەت و کەمکردنەوەی خانەنشینی حکومی
٢-کۆمەک نەکردنی حکومەت بە نرخی کاڵاکان لەوانە مادە خۆراکیەکان، بەنزین
٣- کردنی خزمەتگوزاریەکانی کارەبا و خزمەتگوزاریە گشتیەکان بە موڵکی سەرمایەدارانی تایبەت لە جیاتی حکومەت
٤- ریفۆرمی کەرتی دارایی گشتی و بانک
٥- دانانی ئەوڵەویەتی نەخشە و بودجەی حکومەت بۆ دابینکردنی پێداویستی پڕۆژە سەرمایەداریەکان

بانکی جیهانی تایتڵی پڕۆژەکەی "ریفۆرمی ئابوری لە پێناو دابەشکردنی بەرهەمی سەرکەوتویی و گەشە و پاراستنی لەقەوماوان و هەژاران" ە ، بەڵام ناوەرۆکەکەی بەرنامەی کەمکردنەوەی بەشی کرێکار وفەرمانبەر و چینە کەم دەرامەتەکانە(خاڵەکانی ١و٢و٣) و زیادکردنی بەشی سەرمایەدارانی دەسەلاتە(خاڵەکانی ٣و٥) . ئەمە شێوازی نوسینی سەر چەرمە پاڵمپسیستەکانی سەدەکانی ناوەڕاستە کە دەبوایە نوسینی سەرەوە بسڕێتەوە تا نوسینە ئەسڵیەکەی ژێرەوە ببینی. ئەمە هەمان نەخشەی ٢٠٢٠ حکومەتی هەرێمە بە بێ درێژدادڕیە پڕ درۆ و فریوکاری کە باسی مەبدەئی ئەم حکومەتە بە لەپێشەوە دانانی گەشەپێدان و مافی مرۆڤ کە لە ٦٦ پەڕەدا وەک ڕیکلامی بازرگانی ڕوبەدەرەوە بلاوکراوەتەوە بۆ ڕازاندنەوەی جەهەنەمی ٢٠٢٠ وفرشتنەوەیەتی بە بەخەلک بەقیمەتی هەشتی ئایندە.

لە ڕێگای ئەم نەخشە و ریفۆرمەوە دەردەکەوە کە کێشە و قەیرانی ئابوری و دارایی بەلای بانکی جیهانی و حکومەتی هەرێمەوە ئەوە نیە کە نەوت و سەرچاوەکانی وزە و داهاتی کوردستان کراوەتە موڵکی چەند بنەماڵەیەکی حزبی و زۆربەی خەڵکیش موچەیەکی مەمرەو مەژیان هەیە و خزمەتگوزاریەکان لە نزمترین ئاستدایە. بەڵکو کێشەی ئەوان چۆنیەتی کەمکردنەوەی ئەو بەشە کەم و ناچیزەیە کە بە موچە و

خزمەتگوزاریەکان دەدرێ. ئەم خاڵی هاوبەش و بەرژەوەندی هاوبەشی ئەم دوو لایەنەیە کە دەیانەوێ ئابوری کوردستان بە کۆڵەکەی سەرمایە لەسەر حسابی هەژارترکردنی کرێکار و فەرمانبەر و هاوڵاتی کوردستان ریفۆرم بکەن. ئەم پرۆژەیە بەئاشکرا دەڵێ حکومەتی هەرێم دەبێ لەموچە و خزمەتگوزاریەکان کەمبکاتەوە تاکو پارەی کۆمپانیاکان بدات!

بانکی جیهانی ماوەی ٣ ساڵی بۆ حکومەتی هەرێم دەست نیشانکردوە بۆ جێبەجێکردنی ئەم هەنگاوانە واتە تا ٢٠٢٠ ، بەڵام دەڵێ حکومەتی هەرێم توشی سەرسوڕمانی کردوین کە “هەنگاوی خێرای وای ناوە لە یەکساڵی ڕابردودا کە %٣٧ سەرفیاتی کەمکردۆتەوە لە ڕێگەی کەمکردنەوەی موچە و ریفۆرمی پشتیوانی نرخ و خزمەتگوزاریەکان(واتە گرانکردنیان)”*(سەرچاوەی ژمارە ١ لاپەڕە ٧). واتە خەڵکی موچەخۆر و کرێکار و کارمەند و خانەنشین و خەڵکی کەم دەرامەتی کوردستان لە ساڵێکدا ئاستی ژیانیان بە زیاتر لە ٢/٣ پێشتریان دابەزیوە و بێگومان نەخشە و سیاسەتی ٢٠٢٠ ی حکومەتی هەرێم کە بڕینی موچە و گواستنەوەی موڵکایەتی کارەبا و خزمەتگوزاریەکانە لە ناونیشانی حکومەتی هەرێمەوە بۆ موڵکی ئاشکرای بەرپرسە حزبیەکان تەنیا هەنگاوەکانی سەرەتایە لە ڕاڕەوی ئەو ڕێگایەدا کە بە جەهەنەمێک دەگات کە لە ٣ ساڵی داهاتودا هەمو ئاکامەکانی دەبینین.

ئەم بەدڵ بون و چەپڵە لێدانەی بانکی جیهانی*٤ بۆ “ئەولەویاتی سیاسی لە تێڕوانین بۆ ساڵی ٢٠٢٠”ی حکومەتی هەرێم ،کە مامی بچوک و بارزانی بچوک بە دەسەڵاتی میلیشیایی نەوتی یەکێتی و پارتی دایانناوە، لەبەر ئەوەی کە هەمان نەخشەی ڕیفۆرمی ئابوری بانکی جیهانیە بەڵام بە میکانیزمی چەک و فریودان. بانکی جیهانی دەڵێ بۆ جێبەجێکردنی ئەم بەرنامەیە زۆر دەمێکە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا چاوەڕێی بون*(سەرچاوەی ژمارە ١ لاپەڕە٣) بەڵام هیچ دەوڵەتێک نەیتوانیوە بە ئاسانی بڕیاری بە جەهەنەم سپاردنی خەڵک بدا و هەربۆیە توشی شۆک بون لە کوردستاندا لەبەرئەوەی لەوانەیە لەهیچ شوێنێکی دنیا کەمێک چەتەی دەسەڵاتداریان بەم شێوەی یەکێتی و پارتی کە دوژمنە بەگیانی خەڵکەکەی نەبینیبێ. بۆ سەلماندنی ئەم ڕاستیە سەیرێکی ئەم ڕاپۆرتەی سندوقی دراوی نێودەولەتی*٥ بکەن کە دەڵێ ماوەی ٣٠سالە ئەم بەرنامەی ریفۆرمە ئابوریانە لەڕۆژهەلاتی ناوەراست نەیتوانیوە لەلایەن حکومەتەکانی ناوچەکەوە بچێتە پێشەوە وسەرڕای ئەوەش لەبەرامبەر سیاسەتی برسیکردن و هەژاری وبێکاریدا وەک بینیمان بەهاری عەرەبی وڕاپەڕینی دژی ئەم دەسەلاتدارانەی

ناوچەکەی لێکەوتەوە.

حکومەتی هەرێم دەستی کرد بە بەینی موچە و دواتر بەناوی پاشەکەوتەوە بەڕەسمی موچەی کرد بە نیوە و چارەک و نەدانی بۆ چەند مانگ ، ئەمانە بەشێکی بەمەبەستی وازهێنانی فەرمانبەرانە لە کارەکانیان و خۆ بەکارکردنیان کە ئێستا ڕێژەی ٢٤% هیزی کار پێک دەهێنن. بەپێی ئاماری بانکی جیهانی ٨٥% داهاتی کوردستان لە فرۆشتنی نەوتە بەڵام ڕێژەی کرێکاران و کارمەندانی هەرێم لەم بەشەدا بریتیە١%.* (سەرچاوەی ژمارە ١ لاپەڕە ٣)

کەواتە بەشەکانی تری کەرتی ئابوری پێویستی بەو هەموو ژمارەیەی هێزی کار نیە و نابێت داهاتی کوردستان خەرجی موچەی ئەو فەرمانبەرانە بکرێ کە لە بەرهەمهێناندا بەشداری ناکەن. هاوکات بانکی جیهانی هاواری ئەوەدەکا کە "لە ساڵی ٢٠١٤دا معاشی خانەنشینی نزیک بە ملیارێک دۆلار بوە (یان لە ٢.٨% کەی بەرهەمهێنانی ناوخۆیی) وە ئەمە ئاستێکی بەرزە" و "ئەم سیستەمەی موچەی خانەنشینی و دابینکردنی کۆمەڵایەتی ناتوانێ بەردەوام بێ". کەواتە دەبێ موچەی خانەنشینی کەمبکرێتەوە و حکومەت ڕزگاربکرێ لەو ژمارە زۆرەی لە خانەنشین و کرێکار و کارمەند لە کەرتی حکومی دەرکرێن تاکو ئەم ژمارەیە کەم ببێتەوە. بەشێکی تر لە ئامۆژگاریەکان بریتین لە کۆمەک نەکردن بە نرخی کەلوپەلە سەرەکیەکان وەک خۆراکی سەرەکی و سوتەمەنی و سپاردنی نرخ بە بازاڕ.* (سەرچاوەی ژمارە ١ لاپەڕە ١٠). قەیرانەکانی بەنزین و سوتەمەنی و گرانی ڕۆژبەڕۆژی خۆراکی و دەرمان کە توشی بازاڕەکانی کوردستان دەبێ نمونەیەکن لەم سیاسەتە کە حکومەتی هەرێم دەستی بەدەبا.

کەمکردنەوەی ڕێژەی مەسرەفەکانی حکومەت کە لە ئێستادا بە (٥٠%) ی کۆی داهات دادەنرێ کێشەی سەرەکیە بەلای بانکی جیهانیەوە هەربۆیە پێشنیاری ئەوە دەکا کە ئەم ڕێژەیە دەبێ کەمکرێتەوە لە ڕێگای ئەو هەنگاوانەی لەسەرەوە باسکرا وە باشترین ڕێگا بۆ جێبەجێکردنی ئەو ڕیفۆرمانە بەوە دادەنێ کە کەرتە ئابوریەکان بدرێتە دەست کەرتی تایبەت و ئەو سەرکرادیەتی بکا. *(سەرچاوەی ژمارە ١ لاپەڕە ٢و ٨)

کەواتە ئاشکرایە کە ئەم جادوەی کەرتی تایبەت دەیکا لە ئابوری کوردستان بریتیە لە:

١- دەرکردنی کرێکار و کارمەند تیایدا لە کەرتی تایبەتدا ئاسانە و

دەرکردنی دامەزراوانی حکومی کە لەپەناو دەنگدان و خزمەتی حزبی دەسەڵاتدارداییە لەم کەرتەدا نیە. کەواتە ئەو ڕێژەی بێکارییەی کە ئابوری ڕیعی کوردستان بەناچار بەرهەمی دەهێنێ دەتوانرێ بەپێی ئەوەی کە کەرتی تایبەت دەسەڵاتدارە کێشە نابێ و دەبێ خەڵک بێکاری قبوڵ بکا و چاوەڕوانی لە دامەزراندنی حکومی نەبێ.

٢- خانەنشینی کەم دەبێتەوە و لە ئێستادا موچەی خانەنشینی کەرتی تایبەت نیە

٣- کەمەکی نرخ نامێنێ و بازاڕ و کەرتی تایبەت نرخی کاڵاکان بەپێی قازانج و هاوکێشەی داوا و خستنەڕوو دیاری دەکەن. گەنم وبرنج و ڕۆن و دەرمان و پێداویستیە سەرەتاییەکانی تر لە جێگای حکومەت یاخود بە نرخی حکومەت دابین ناکرێن.

٤- کەرتی کارەبا و وزە و تەندروستی بەپێی بازاڕ نرخەکان دیاری دەکەن و هیچ کەمەکێک بە هاوڵاتیان ناکرێ بۆ دابینکردنی ئەو پێداویستیە سەرەکیانە و هەموو کەس دەبێ پارەبدا بە دەستەبەرکردنیان و بەپێی بازاڕ نرخەکانیان دەچێتە سەر.

دوالیزمی کەرتی تایبەت و کەرتی حکومەت

لەپڕۆژەی بانکی جیهانی دا کەرتی تایبەت بریتیە لە هاندانی کۆمپانیا گەورە بیانیەکان بۆ بەشداری و شەریک بون لەم پڕۆژانەی کەرتی تایبەتدا .*(سەرچاوەی ژمارە ١ لاپەڕە ٨خالی ١٢) بێگومان هەروەک لە بواری نەوتدا پشکی ئەم کۆمپانیانە ٨٠% و پشکی حکومەتەکەی یەکێتی وپارتی ٢٠% بەهەمان شێوە لەم کەرتە تایبەتەشدا باڵادەستی هەر بۆ کۆمپانیا گەورەکانە . بەم پێیە پێداگری بانکی جیهانی لە سەر گەشەپێدان و باڵادەستی کەرتی تایبەت بۆ نەهێشتنی مۆنۆپۆلی دەسەڵاتی ناوخۆییە بەسەر بەرهەمهێنان و بازاڕی کوردستاندا نەک گەشەی ئابوری.

بەڵام بۆچی حکومەتی هەرێمیش هەمان بەرنامەی تایبەتی کردنی موڵکی ئەم کەرتانەی ئابوری هەیە؟

ئابوری کوردستان خۆی ئابوری موڵکایەتی تایبەتی چەند بنەماڵەیەکی حزبی دەسەڵاتدارە و لەڕاستیدا ئەوەی بەناوی حکومەتەوەیە بەپێی تەوازنی هێزی میلیشیایی و حزبی بەسەر کەس و بنەماڵە و گروپە چەکدارەکاندا دابەشکراوە. گۆڕینی موڵکایەتی حکومەت بۆ موڵکایەتی تایبەتی کۆمپانیاکان ڕەسمیەت پێدانی موڵکایەتی ئەو بەرپرس و بنەماڵانەیە کە تائێستا لەژێر ناوی حزب و وەزارەت و دامودەزگا فەرمیەکاندا داهاتەکانیان بۆ خۆیان پاوان کردوە. بازرگانی نەوت

وخۆراک و دەرمان و جگەرە و هەر شتەکی تر ئەگەر ڕاستەوخۆ لەژێر دەستی بنەماڵە چەکدارەکاندا نەبێ ئەوا پشکی سەرەکی هی ئەوانە.

تایبەتی کردنی موڵکایەتی کەرتە ئابوریەکان بە یەکێتی و پارتی واتە ڕزگاربون لەوەی بەشێک لەداهاتی کوردستان مەسرەفی موچە و خزمەتگوزاری پێ دابین بکەن و بەرپرس بن لە دابینکردنی گوزەران و تەندروستی و خوێندنی خەڵک. خسوسی کردنی دامودەزگاکانی حکومەت پەبەپەستی دەسەڵاتەکە کە کەرتی سەربازی و سیاسی و دیبلۆماسی خسوسی کردوە و موڵکایەتی تایبەتی ئابوری مونۆپۆلی سەرجەم بوارەکانی حوکمڕانی تەواو دەکا.بە بانکی جیهانی و سندوقی دراوی نێودەولەتیش کەرتی تایبەت بریتیە لە ڕێگەدان بە مۆنۆپۆلی کۆمپانیاوسەرمایەی مالی ئیمپریالیستیان. هەربۆیە دروست وەک شکسپیر دەلێ لە کوردستانیش شەیتانەکانی هەرێم وبانکی جیهانی کۆبونەتەوە و جەهەنەمیان چۆل کردوە.
لە بەشی دوەمدا لەسەر گەشەی ئابوری و ئایندەی ٢٠٢٠ بەپێی ئەم نەخشەڕێگایە وسیاسەتە ئابوریەکانی حکومەتی هەرێم وکاریگەریە ئابوری وسیاسیەکانیان دەکەین.

---

*١- PUBLIC-EXECUTIVE-SUMMARY-of-KRG-Economic-Reform-Roadmap-post-Decision-Review-5-30-2016.pdf

*٢ http://www.ekrg.org/files/pdf/KRG_2020_last_english.pdf

*٣http://www.nrttv.com/birura-details.aspx?Jimare=2413

*٤ http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2016/05/30/economic-reforms-will-help-achieve-sustainable-and-inclusive-growth-in-the-kurdistan-region-of-iraq

*٥ https://www.imf.org/external/pubs/ft/med/2003/eng/abed.htm